

Munkásököl, vasököl

LENGYEL LÁSZLÓ 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

A Központi Bizottság 1958. október 13-i ülésén a bevezetőjében Kádár János többek között azt mondta:

Itt jártak nálunk az év elején az angol elvtársak a PB egyik tagjának, Gollan elvtársnak vezetésével. És mi szívélyesen elbeszélgettünk. Elég hosszasan beszélgettünk a Nagy Imre ügyről, sőt lehet mondani, hogy csak arról beszélgettünk. (...) Mi meghallgattuk az ő véleményüket, amely körülbelül abban foglalható össze, de nem viccből, hanem komolyan, hogy a per csúcstalálkozó előtt nem jó, utána még rosszabb. Nyílt tárgyalás nem jó, zárt tárgyalás borzasztó. Ez volt az ő véleményük, s ezt kifejtették két és fél órán keresztül. Mi azt mondtuk nekik, hogy számunkra a kérdés másként jelentkezik. Önök feltehetik így a kérdést, de nekünk döntenünk kell, hogy vagy kell, vagy nem kell, vagy nyíltan, vagy zártan, nekünk el kell dönteneni, mi azzal nem elégedhetünk meg, hogy az egyik rosszabb, mint a másik. A kérdés

adva van, és nekünk azért a magyar közvéleményből kell kiindulni, és a Magyar Népköztársaság érdekéből, s aszerint kell eljárni. Kérdezték, hogy akkor mégis mit csinálunk és mikor? Mondtuk, hogy ezt maguk bízzák csak ránk egészen nyugodtan, egy és negyed éve úgy, ahogy visszük az ügyeket, magyarul: örültek nem vagyunk, a kérdés a mi kérdésünk, és majd meg fogjuk oldani, úgy, ahogy a magyar munkásmozgalom érdeke megköveteli. Meghallgatunk mindenkit és mérlegeljük, amit mondanak. Ez volt a válaszuk. Ettől sokkal okosabbak nem lettek, de nem véletlenül volt ilyen a válaszuk. Hiába, Angliában még könnyebben előfordul, hogy szenzációt csinálnak egy ilyen információból. Jobbról-balról beszélnek, s két nap múlva már az osztályellenség tudja, és akkor tessék helyesen intézni az ügyeket! Szándékosan nem adtunk konkrét tájékoztatást. Na és mikor megvolt az ügy, akkor rendkívül sérelmeztek,

hogy mi nem mondtuk meg, hogy mit akarunk csinálni. Véleményük szerint ez nemcsak magyar ügy volt, hanem nemzetközi is, és helyes lett volna velük előre megbeszélni, hogy mit akarunk csinálni. Ez persze abszurdum lett volna. Azt is külön sérelmezték, hogy amikor itt jártak, akkor nem mondtuk meg, hogy mit is akarunk tulajdonképpen csinálni. Aztán megjelent a Daily Workernek az a vezércikke, aminek az első két mondatában valami olyasmi volt: az angol munkásmozgalmak körében elkeseredést szült az, hogy a Nagy Imre ügyben nem tudom kiket halálra ítélték, meg hogy olyan emberek, akiknél kétségbe nem vonható, hogy a szocializmus mellett vannak, elkeseredéssel értesültek arról, hogy a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága szükségesnek tartotta halálra ítélni azokat az embereket. És még hozzáírták, hogy mi osztjuk ezeknek az embereknek az elkeseredését. Ez volt az angol KP hivatalos lapjában.

Ez az első KB-ülés Nagy Imre, Maléter Pál és Gimes Miklós június 16-i kivégzése után. Losonczy Géza korábban, még december végén tömeges közben halt meg, Szilágyi Józsefet pedig áprilisban elkülönített perben ítélték halálra, történetesen ugyanaz a dr. Vida, aki a Nagy Imre-perben is elnökölt, és az egyik ülnök is azonos volt, Lakatos Péterné, akinek 56. október 30-án ölték meg a férjét a

Köztársaság téren. A sajtóban Szilágyi József a Nagy Imre-perben halálraítélként szerepelt, mintha jelen lett volna a tárgyalóteremben. Az ítéletekről a Központi Bizottság előtt más módon sem Kádár, sem más nem számolt be.

A jelenlévő KB-tagok a kivégzetteket személyesen ismerték, Gimes Miklóst, Losonczy Gézát és Szilágyi Józsefet nem kellett nekik bemutatni. Ők voltak „azok az emberek”, meg Maléter Pál, aki a Nagy Imre-perben a legderekből viselkedett. Hogy a per során mi hangzott el, azt akkor nem lehetett tudni.

Nem tudom, érezték-e a jelenlévő KB-tagok, mennyire semmibe vannak véve. Elég megalázó, ha egy névlegesen mégiscsak vezető testületnek nem mondanak voltaképpen semmit. Kádár csak arról számolt be, hogy az angoloknak mit mondott (vagyis mit nem mondott).

Lelkifurdalásnak nyoma sincs ebben a szövegben, ahogy Kádár 1989. április 2-án a KB előtt utolsó tartott beszédében sem. 58-ban gúnyolódott, 89-ben félt, más különbség nincs.

Most meg kell említenem, nehogy ellentmondást lássanak az elvtársak, hogy a felelősségre vonások az ellenforradalmi jellegű bűncselekményeknél bizonyos értelemben le vannak már zárva, más értelemben nincsenek még lezárva. Le vannak zárva abban az értelemben, hogy egyetlen egy országos fontosságú vagy kihatású vagy jelentőségű büntetőeljárás már nincs, vagy amelyben olyan sze-

mélyek szerepelnének, akiknek elit-élésénél országos vagy nemzetközi visszhangra kellene számítani. Ilyen nincs, ez mind le van zárva.

Augusztus 2-án zárult le a Bibó István, Göncz Árpád és Regéczy-Nagy László elleni per. Kádár eredetileg halálra akarta őket íteltetni, és a hagyomány szerint csak Nehru tiltakozására kegyelmezett meg. Ehhez a kegyelemhez azonban Hruscsov is kellett, aki a Nagy Imre-per is enyhébb ítélettel zárta volna le. Hruscsov azt hitte, hogy az első szputnyik fellövésével a Szovjetunió tudományos és technológiai téren behozta az Egyesült Államokat, és már csak az életszínvonal javítását kell megoldania.

Azonban van kb. 600 általában kisebb rendű ügy, amely még ott folyik a büntető apparátus vonalán, valami töredéke még a rendőrségnél van, másik része az ügyészségnél, megint más része a bíróságnál. Itt ez a 600 – hogy az elvtársak értsék, hogy nem valami óriási mennyiségről van szó –, ahhoz mérendő, hogy ilyesfajta eljárást lefolytattak kb. 14.000 emberrel szemben. Úgyhogy ehhez kell ezt a 600-at mérni, s azzal kell számolni, hogy ilyen kisebb rendű ügyek még lesznek év végéig kb. De a fő politikai ügyek le vannak zárva. Így áll ez a kérdés.

Nem egészen 10 hónappal korábban, 57. december 21-én ugyanezeknek a

KB-tagoknak Kádár többek között ezt mondta:

„Még van mintegy 70-80 ember, akiket a Nagy Imre-csoporton kívül is felelősségre kell vonni, azután az egész befejeződött. A megtorlás november 4-5 között lett volna a legérthetőbb, de akkor voltunk a leggyengébbek. A konszolidációnak ez a per látszólag ellentmond, de tavalay nem volt erőnk, pedig akkor lett volna helyes a megtorlás. Eddig el van ítélve mintegy 5-6000 ember.”

Az ígért 70-80 emberből lett 10 hónap alatt vagy 7-8000, Kádár szerint legalábbis. A százszorosa.

Van egy-két ember, aki ül elítélve, és helyes volna nekik kegyelmet adni, a kegyelem valamilyen formáját alkalmazni: büntetés-megszakítás vagy felfüggesztés vagy hasonló, de nem teljes amnesztiát. Két név kerül szóba: Zelk Zoltán, és bizonyos Varga Domonkos nevű író vagy micsoda.

Fogom alkalmazni a jövőben a foglalkozásomra: „író vagy micsoda”.

Zelk Zoltánnál mellette szól, hogy őszinte megbánást mutat végig, ezt különböző módon kifejezi, és nincs ok kételkedni benne. Eszerint is viselkedett a vizsgálat során. Hozzájárul, hogy a büntetésének a nagyobbik felét már kitöltötte, felesége köz-

ben meghalt, meg ilyen egyéb dolog, tehát indokoltnak látszik.

„Meg ilyen egyéb dolog.”

Azt mondják – én nem olvastam ezeket az irodalmi termékeket –, hogy belső meggyőződésből sokkal meggyőzőbb verseket írt ott benn, mint akik itt kinn gyakorolják az alkotás szenvedéses útját, de nem is ez a döntő.

Számomra eddig nem volt világos, hogy Kádár tiszta szívéből gyűlölte az irodalmat.

Szóval őszinte megbánást mutat, a büntetés nagyobbik részét kitöltötte, így magánemberként szerencsétlen helyzetben van, és úgy néz ki, hogy politikailag célszerű a kegyelem valamilyen formájában nem teljes törvényt alkalmazni. Hasonló a helyzet ennél a Varga Domokosnál, azzal súlyosbítva, hogy ez már büntetésének háromnegyed részét kitöltötte, hat kiskorú gyermeke van stb.

„...ennél a Varga Domokosnál,... ez már”. Annyira nem vehető emberszámba, hogy talán burzsujnak sem az igazi.

Tájékoztatásul közlöm, mert a PB fog ezzel foglalkozni talán már a holnapi nap, hogy ezek kapjanak kegyelmet. Mérlegelni fogjuk ezt, és valószínű, hogy hír formájában

közöljük, egy kicsi kis hír a napi hírek között, ne csemegét csináljunk belőle, de lehet, hogy úgy döntünk, hogy még az sem kell, mert bizonyos körökben ez elmege, de azt hiszem, szó lehet egy egész rövid kis közlésről. Ugyanakkor felvetettük, nem az egyensúlyozó művészet kedvéért, hanem a helyes politika miatt, hogyha ilyen kegyelmi aktus történik, akkor kell ennek a kegyelmi aktusnak más oldalát is alkalmazni, időben nem túl messze egymástól. Gondolunk arra, hogy vannak emberek, akik bűncselekményt követtek el, de becsületes kiindulópontból, a néphatalmat akarták védelmezni, csak rosszul csinálták. Van két munkásőr Somogybán, akik megöltek két kulákot, ez a heves harc közben volt. Van még ilyen néhány eset, és úgy gondolom, hogy azok is amnesztiát kapjanak. Valahogy így kapcsoljuk mi össze ezt a dolgot, s ez egyáltalán nem egyensúlyozó művészet, hanem elvileg helyes álláspont.

Két gyilkos – két író: pontosan ilyen a ki- egyensúlyozás művészete.

Egészségesen megtörtént a „Rodostó” moszkvai csoport hazatelepítése is, a határozat értelmében, mégpedig Rákosi és Gerő kivételével, ahogy ez a határozatban volt. Szóval a többiek haza lettek telepítve. Itt említést érdemel az, hogy az SZKP-nak is van egy Nemzetközi Kapcsolat

latok Osztálya, annak a vezetője Andropov elvtárs, aki Magyarországon volt követ, s aki évekig dolgozott ezekkel az emberekkel, különösen Rákosival, Gerővel, Kováccsal, Hegedűssel s a többiekkel, mégpedig jó elvtársi egyetértésben és lojálisan, mert ő mint nagykövet támogatta a pártvezetést és a kormányt is. Ennek a korábbi ténynek van fontossága abban, amit ő most, ugyanis a kollégájával, Szilágyi elvtárral beszélve, és ez nem magánközlésnek tekinthető, tett bizonyos észrevételt ezzel a moszkvai csoporttal kapcsolatban. Azt mondta először, hogy az SZKP-nak egész története olyan, hogy ott nem lehet felmutatni egyetlen egy embert sem a valamikori vezetőkön belül, aki, miután eltávolították a vezetésből, fenntartás nélkül támogatta volna azt a vezetést, amely őt eltávolította. Az ő párttörténetük ilyen esetet nem tud. Ezt biztosan nem példabeszédként közölte, hanem azt mondta, reméli, hogy ebben a kérdésben a magyar párt vezetőinek illúziói nincsenek. Hát nekünk illúzióink nincsenek...

Felmerült a gondolat, határozat még nincs, hogy a Rákosi-kérdésben lehetséges, hogy a jövő év folyamán kell valamiféle tájékoztató levelet írunk a testvérpártok Központi Bizottságaihoz, mert az a tapasztalat, hogy ő igyekszik mindenféle zűrös

kontaktusokat teremteni. Pl. a közelmúltban felutazott Moszkvába, mikor ott sok testvérpárt emberei jártak, hogy találkozzon velük, meg ott politizálgasson, és az a tapasztalat, hogy sok testvérpárt funkcionáriusai nem ítélik meg egyöntetűen ezt a kérdést. Lehet olyasmit tapasztalni, hogy néhány elvtárs – olaszoknál, németeknél, másutt – valahogy úgy van ezzel az egész Rákosi-kérdéssel, hogy mi most helyes taktikát alkalmazunk-e, hogy egyelőre lemondunk ennek a nagyszerű forradalmárnak az aktív segítségéről. Azt hiszem, az ilyesfajta illúziókat el kell osztatni. Még a kongresszus előtt tisztázzuk ezt a dolgot, mert lehet, hogy a kongresszuson nem kell beszélni olyan dologról, amit itt azért hasznos lesz talán tájékoztatásként közölni.

Nem tudom, mennyire megalapozottan félt Kádár Rákositól, de még ekkor is tartott tőle.

Volt egy ilyen határozat a múlt év novemberében, hogy nem tudom, miféle kutatómunka megkönnyítése, vagy tájékozódás, vagy tanulás céljából mintegy 3000 párt- és állami funkcionárius számára kell egy kiadványt készíteni az ellenforradalmi felkelés napjainak dokumentumai-ból. Én nem is tudtam róla, nem is voltam itthon, csak most készen volt egy kiadvány a nyomdában, a Fehér

Könyv¹ kiadása után lenne esedékes ennek a megjelenése. Én úgy szereztem róla tudomást, hogy idetelefontáltak a Titkárságra, hogy valamiféle beszédem publikálásába egyezzek bele.

A kiadvány olyan beszédeket tartalmaz – kettőt kell itt megemlítenem – először Nagy Imrétől, másodszer tőlem, amit nem célszerű most publikálni. Miért? Nagy Imrének benne vannak olyan beszédei, amiket abban a periódusban tartott, amikor ő a pártot az orránál fogva vezette. Mi kommunisták, proletárok, meg a proletárdiktatúrát kell megvédeni, meg mit tudom én, meg mit kell csinálni, szóval ami a KB becsapására szolgált. Mert hogy jön az ki, hogy kiadjuk a Fehér Könyvet, bemutatva, hogy titkos tervei voltak már október előtt és most pedig publikálunk mindenféle beszédet, ahol ő a szocializmus védelmezőjeként, és a demokratizmus továbbfejlesztőjeként szerepel. Ez volt az egyik típusú beszéd. A másik sajnos az én beszédeimnek valamilyen csokra, amelyek ezekben a napokban születtek. Október 26-án, meg 28-án. Milyen beszédek ezek? Akkor rendelkeztem én a bizonyos teljhatalommal, amiről azt sem tudtam, hogy háromfős hadsereget jelent, vagy háromezret, vagy hol található az. Óriási nyomás volt, azt tudják az elvtársak. Voltak taktikai lépések, amiket nem egyedül határoztam el, az mindegy

is, mondjuk olyan kérdésről volt szó, hogy a szakítás lehetőségét megsemmisíteni, mielőtt a szakítás feltétele megvan.

Szakítás a Varsói Szerződéssel, gondolom. Nem véletlenül fogalmaz ennyire homályosan.

Vagy most célszerű minékünk ország-világ előtt demonstrálni, hogy még az a hattagú nem is tudom minek nevezzem, az is darabokra szakadt, és a népet még nagyobb kétségbeesésbe kergetni, vagy keresni valami kivezető utat, és ott voltak beszédek. Emlékszem, Nagy Imrének volt egy fellépése, a 28-i, aminek én egy betűjével egyet nem értettem, de olyan helyzet elé voltunk állítva, hogy a párt fóruma, ami akkor még létezett, azt mondta, hogy neki ezt el kell mondani, és akkor ő még azt követeli, hogy te is beszélj, mert különben nem fogják az én beszédemet egyedül elfogadni és még több vér fog folyni. Hát erre én kénytelen voltam azt mondani, hogy az előttem szóló Nagy Imrével teljesen egyetértek. Mit tudtam én akkor mást mondani. No most valamiféle jóakarátú emberek ilyesfajta csokrot akartak publikálni, a Fehér Könyv után 5 vagy 6 nappal. Itt természetesen felmerül, hogy politikailag miről van szó. Defaktó jelen pillanatban okvetlenül az ellenséget segítette volna, mert a Nagy Imre ilyesfajta fölmagasztá-

lása és a Kádárnak és másoknak a lerántása az ellenséget segíti, a párt pozícióját gyengíti jelen pillanatban. Úgyhogy ez egy káros politikai nézet jelentkezése. Na ezt kivizsgálták, két ember kapott pártbüntetést, Kálmán elvtárs,² az intézet igazgatója és Betlen elvtárs, akinek hát ilyen bábaféle szerepe volt.

Kádár ebben az évben már hozzákezdett, hogy a Rajk-per minden iratát, hangfelvételét módszeresen megsemmisíttesse, 62-ben fogja ezt a munkát legjobb tudása szerint lezárni. A Rajk-perben játszott szerepéhez képest az általa emlegetett 56-os beszédei bakfittyek.

Miből áll ez a másik ügy. Hát már magánál ennél a dokumentumnak az összeállításánál jelentkezett egy csodálatos, újfajta objektivizmus, hogy mindent meg kell mutatni úgy, ahogy volt. Nem tudom, hogy a kommunizmus hányadik száz évében fog a történelemírás úgy történni, hogy mindent úgy fog megmutatni, ahogy volt, de eddig ez még példa nélküli. Csúcsa a történelemnek, és lehet, hogy itt sem először nekünk, a Magyar Munkásmozgalmi Intézetnek kell ezt a csúcsot elérni, mert a történelmi tényeink erre nem sok alapot adnak. A határozat vitája közben az alapszervezetben Réti elvtárs szembe szállt a Politikai Bizottság döntésével, és védelmezte ezt az objektivistá álláspontot. Azt mondta, hogy

a határozat elvi részével egyetért, de a konkrét, a büntető szankciókkal nem, és ő 30 éve kommunista, de a 30 év alatt ilyen igazságtalanságot még nem látott. Aztán különböző írásbeli közléseket tett, ahol homályos célzásokkal kijelentette, hogy ő mindenhol, ahol erre módja lesz, ez ellen a határozat ellen fog harcolni. (...) Azért kell ezekkel a dolgokkal foglalkozni, addig, amíg csírájában van, mert ez megfelel a mi álláspontunknak, hogy nem engedünk a párt sorsával játszani senkit és semmivel sem. Ez a Réti elvtárs³ azt mondja, eleget hibáztunk, most legyünk tárgyilagosak. Hát ugye, ami a régi hibázást illeti, ott a norma teljesítve van.

Itt van például a Kun Béla könyv. Tavaly vagy mikor jelent meg, vagy arról van szó, hogy újból kiadjuk, én nem tudom, megjelent egy Kun Béla-gyűjtemény. E körül vitatkozik, de nem a Titkárság bevonásával, attól függetlenül két elvtárs, Réti a 30 éves, ugye már bikfafejűvé öregedett és egy új kommunista öhozzá képest, a Vass Henrik. Van egy okmány, hogy a proletárdiktatúra összeomlásának napjaiban 19-ben Kun Béla elvtárs egy olyan helyzetben, amikor mindenféle tárgyilagos fölmérés, mérlegelés vagy nem tudom én mi, lehetetlen volt – hát mi is átértünk mostanában, nem régi-

ben egy-két ilyen napot – tett egy rendkívül szubjektív és elkeseredett kijelentést. Leninnek írt vagy telefonált valami olyasmit, hogy elbukott a proletárdiktatúra, mert a magyar proletáriátus szemben állt vele, vagy szembefordult vele, és ez a proletáriátus megérdemli, hogy az ellenség vaskorbáccsal vágjon végig rajta, és akkor majd okosodik, valami ilyesmit. Ez augusztus 2-án vagy 3-án történt.

Mi itt vitatkozunk az imperialistákkal és az egyik érünk, hogy 19-ben a magyar proletáriátus diktatúrát csinált, nem volt itt egy szovjet katona sem az országban stb., stb., és két fronton védélmezte a vérével, és évtizedekig élt annak az emlékéből, és harcolt az újravisszaállításáért. Mi mondjuk az igazságot, hogy az imperialista intervenció semmisítette meg, meg a vele társult akkori Nagy Imrék, meg nem tudom én kicsodák, a Peidl Gyulák meg Bethlenek meg az akkori Mindszenty. Ez a történelmi igazság. Erre Réti azt mondja, elég szubjektívizmusba estünk mi már eddig, nekünk kötelességünk a Kunt objektívan mutatni, ez az okmány hozzátartozik Kun arcképéhez, legyen benne ebben a kiadványban. Tehát mi most, 1958 októberében, amikor ünnepeljük a 40. évfordulót, mi adjuk oda a Dulles kezébe, hogy Kun Béla, hát így szubjektíven mondván az akkori forradalom vezéralakja Leninnek jelenti, hogy

a magyar proletáriátus elutasította a proletárdiktatúrát. Ezt követeli Réti. Az ember megkérdezi, hogy ép észszel követeli-e ezt, vagy ennek van kommunista eszmei alapja?

A pártfőtitkár nagymonológja.

Réti Lászlót a rettenetes nézeteiért Nemes Dezső jelentette fel Kádárnál. Réti többet ült Horthy börtönében, mint a pártfőtitkár, öt és fél évet. A Magyar Munkásmozgalmi Intézet alapító igazgatója, 57-ben rúgták ki. Levéltáros lett, aztán 70-től az Új Magyar Központi Levéltár főigazgatója. Könyveket is kiadhatott.

Az emigráns Méray Tibor Párizsból a meggyőződésesen sztálinista előéletű Rétinek egy 1958 októberi, a Társadalmi Szemlében megjelent cikkén gúnyolódott 58. december 1-jén, olvasható a DIA honlapján. Méray mintha elfelejtette volna egyrészt azt, miket írt ő öt-tíz évvel korábban, másrészt azt, hogyan lehet a cenzúra körülményei között mégis igazat írni néha.

Az elvtársak mondják meg a véleményüket, hogy Veres Péternél úgy döntöttünk, hogy ne legyen képviselő.

Ha már eldöntötték, minek kérték az elvtársak véleményét?

Minek, minek: így szokták.

Beszéltünk is vele. Révész elvtárs, nagyon helyesen, ismeri – elődje volt

a honvédelmi miniszteri székben – /
derültség/,

Csuda jó vicc!

de én gondolom, hogy még 10 percnyi vitát megér a kérdés, hogy legyen-e képviselő. No miért? Mert Veres Péter közelebb hozható a szocializmushoz, mint ahol most van, ő maga is ezt szeretné. Azt mondja, hogy őt bántja, ezt el is lehet neki hinni, hogy pl. a Népfront keretében a Grósznek⁴ joga van támogatni a szocializmus építését, és neki nincs joga támogatni. Nem azért, mintha mi valami lángoló harcost nyernénk Veresben, de érdemes még egy kicsit gondolkodni, hát a Grósz az ő táborukat bomlasztja.

Így kell ezt.

Találós kérdés: Veres Péternek ki volt a féltestvére? MGP posztumusz kötetében benne van, Hubay Miklóstól tudta meg: Lengyel Menyhért. De Veres Pétert aligha emiatt mellőzték. Illetve nem is mellőzték.

Van olyan probléma is, jelentkezett ez a Tamási Áron nevű író,⁵ és valami módon kifejezésre juttatta azt a szándékát, hogy szeretne közelebb jönni, bekapcsolódni, támogatni a Hazafias Népfrontot, és ha mérlegeljük, ő képviselői munkát is végezne. Azt hiszem, 2 percet rá kell szólni, hogy a PB gondolkozzon ezen. Én

azért említem ezeket a csodabogarakat, mert azért mondjuk, mi szubjektíven meglennénk egészen jól Tamási Áron, Veres meg még Szabó Pál nélkül is, aki ugye már a jelöltek közé van számítva. Más nélkül is, de azért van politika is a világon, és nekünk nem szabad elfelejtenünk, hogy nálunk van egy hatalmas kispolgárság, az egyéni parasztság, aztán van egy nem lebecsülni való városi kispolgárság, amely Apró biztatása alapján a bázisát kiszélesítette 1957-ben, és a politikai befolyását is, és általában van itt értelmiségünk, amelyről nem mondhatjuk el, hogy egy emberként áll a szocializmus oldalán és harcol, és pártokat mi nem fogunk többet csinálni. Azt hiszem, ezt meg is mondjuk még nyilvánosabban, hogy Magyarországon nem lesznek többé polgári pártok. Ebbe bele kell törődni annak, akinek ez fáj.

De a népfront-politika bizonyos értelemben magában foglal koalíciós elemet is. Tehát vagy sikerül nekünk a népfrontban megvalósítani kommunisták és nem-kommunisták egységét alapvető nemzeti célkitűzéseinkben, és ez jó, ez gyorsítja a szocializmus fejlődését és a kispolgárságot segíti arra felé, vagy nem, és akkor veszítünk megint erőt. Ezért érdemes az ilyen személyek kérdésén gondolkodni, mert én abban sem látok semmi borzasztót, ha 20 olyan

fél ellenzéki van abban a Parlamentben. Hát mi bajunk van nekünk abból? Beszélni sajnos nem mernek, mert ha mernének, akkor le lehetne leplezni a hibás nézeteiket, de már a szemrehányó pofájuk is figyelmeztet minket bizonyos dologra, afféle népi ellenőrzés és kontroll, hogy gondolkodjunk, mert mindegyik elbújt a pad alá.⁶

Szolzsenyicin drámájának címe jut az eszembe: Pir pobegyityelej. A győztesek lakomája. Kár, hogy a dráma nem olyan jó, mint a címe.

Felmerült, hogy mindez vajon elvi változást jelent-e büntetőpolitikánkban? Nem jelent. Ez annak a szerintünk helyes alkalmazása. Az alkalmazásba hibák is csúsztak, meg bizonyos esetlegességek is szerepelnek. Pld. van egy ilyen hiba, hogy a vezérkari Kovács István három évet kapott, ami aligha maradhat annyiban, ott korrigálni kell, szigorítani kell, mert különlegesen aljas szerepet játszó ember volt. Ilyen hiba is volt, ott szigorítani kell.

Kovács István vezérőrnagy – 1956. október végén és november elején vezérkari főnök – Maléter Pállal ment Tökölre tárgyalni a szovjetekkel, őt is letartóztatták. 1960-ban kellett volna szabadulnia, de Kádár beavatkozása miatt csak 1962-ben szabadult. Szerettem volna megtudni, miért minősíti a szerepét Ká-

dár különösen aljasnak, de a számomra hozzáférhető forrásokban nem találtam nyomát.

A Kádár-beszámoló hozzászólásai közül Kiss Dezső szavaiból idézek.

Mi konzultáltunk a budapesti pártbizottsággal, megmondtuk őszintén, nem tudunk továbbmenni, kicsúszott lábunk alól a talaj, s akkor olyan irányba mutattak nekünk utat: „vissza a tömegek közé, vigyázzatok az elzárkózottságra”.

Mármint ne zárkózzatok magatokba.

Magyarországon eléggé sajátos helyzet, hogy nagyon szélesek a kispolgári rétegek, és nyilván a kispolgári rétegek hatásai is a munkásosztályra. Én bátran merem mondani azt, hogy nagyon nagy birkózás folyik, hogy a munkásosztálynak a jó tulajdonságai érvényesüljenek, vagy pedig a kispolgári szenny, korrupció, a protekció-rendszer és egy sor más dolog továbbra is teret hódítson, és a munkásosztály sorait még jobban fertőzze. Hogy ezt a határozatot végrehajtsuk, csonttörés nélkül ez nem megy. Akkor is, még ha ezeket a rétegeket meg kell nyerni, mert ezeket nem úgy kell megnyerni, hogy teret hagyjunk az ő tulajdonságaiknak, hanem úgy, hogy ezeket a rossztulajdonságokat vissza kell verni, és a munkásosztály jó tulajdonságait kell kibontatkoztatni. Csepel – ha szabad

így mondani, elvtársak – a munkásosztály fellegvára, és még ott is megmutatkozik ez a ronda szellem.

A jelentés beszél a KGM-ről (*Kohó- és Gépipari Minisztérium*), de a határozati javaslat nem. Budapesten a KGM-probléma a párttitkárokat, szakvezetőket mind jobban idegesíti, és nem meri senki szóvá tenni. Pedig a KGM-ben rothadás van. Kifelé látszólag egység van, a valóságban 2 vonal van. Van a Bakonyi Sebestyén és a Csergő vonal.

Erre szeretném a KB figyelmét felhívni, sőt javasolom a kérdés megvizsgálását. Hogy néz ki a probléma?

Nemcsak a saját véleményemet mondom, hanem a közvéleményét is. Bakonyi vonal: elvtelen káderpolitika, örökös átszervezések, s nem bízunk benne. Én magam sem bízom benne. Meg is mondtam a szemébe Bakonyi elvtársnak Szurdi elvtárs előtt. (...)

Pl. nálunk van egy közutálatnak örvendő Spiró Miklós nevű egyén, akít nem vettünk fel a pártba. Bakonyi elvtárs kitelefonált Komjáthy-nak, hogy „vegyétek fel ezt az embert a pártba, és akkor elviszem tőletek, akkor nem lesz vele probléma”.

Fröschl Gusztáv a MÁVAG igazgatója. Nem tudom, a KB tud-e róla, hogy tyúkfarmja volt és azt hiszem, most is van 300 tyúkjá, és tojással kereskedik. Tíz méhcsaládja van, ami-

nek 3.000 Ft az értéke. Olyan autója van, hogy amikor egyszer bement a gyárba, körül állták és azt mondták, hogy itt a Kádár elvtárs. Komjáthy igazgatónak viszont egy rossz Pobedája van, és a 300.000 km. Nem akarok kocsit Komjáthy-nak, nehogy itt valaki félreértsen. Fröschl csónakot csináltatott 80 ezer Ft-ért, 10.000 Ft-ért síremléket a feleségének, s ezzel a Fröschlivel Bakonyi karonfogva sétál az értekezletekre, stb. Ezt a Bakonyit nem lehet onnan levakarni. 1956-ban 8 oldalas jelentést adott be a Budapesti PTO a fasisztamentés, a fasisztaelemekkel való körülvételeiről.

Mármint hogy fasiszta elemekkel veszi magát körül.

A PTO a KB Párt és Tömegszervezetek Osztálya. A nyolcoldalas jelentésben Bakonyi neve nem szerepel.

A munkásokkal úgy bánik, hogy nálunk 3 hét alatt úgy kivágnák a gyárból, hogy csak úgy füstölne. A legnagyobb disznóságokat csinálta, és mégsem lehetett hozzányúlni. Ma azt hallom, hogy a Budapesti PB-hez behívták, hogy számolja fel a tyúkfarmját. Nem értem ezt, elvtársak. Mi szóvá tesszük a Komjáthy vezérigazgatónak, hogy miért van neki költözködésből eredő 5000 Ft adósága. Mi nem tartjuk egészségesnek, hogy egy igazgatónak 5000 Ft adósága legyen, dehát hol itt az arány?

Én azt követelem egy igazgatótól, hogy ne legyen 5000 Ft adóssága, a másik pedig úgy él, mint egy tóké! Fél Kőbánya nevet, mert azt mondják, hajóval jönnek etetni a tyúkokat, Schewrolett autóval Fröschl 2 embere megy ki megetetni a tyúkokat.

Ő ugye be akarja magát biztosítani arra az időre, ha nem lesz igazgató.

Nem értem ezeket a dolgokat, milyen káderpolitika ez?

Fröschl Gusztáv a győri járműgyárban volt a forgácsoló műhely vezetője, művezetőként került a Csepeli Autógyárba, ahol hamarosan munkásigazgató lett, majd a MÁVAG vezérigazgatója. 59 január elsejével az egyesített Ganz-MÁVAG-nak ő lett a vezérigazgatója, Kiss Dezső támadását túlélte. Munkáskáder párttitkár támadott munkáskáder vezérigazgatót, nagy ravaszul brünni diplomások közé keverve, akik ebben a szöveggörnyezetben mintha szintén tyúkokat és nyugati gépkocsit tartottak volna.

Na most a másik oldal, a Csergő elvtársék vonala. Azt mondják, hogy szakmailag nem elég megfelelő, saját magukat elszigetelik a munkásoktól, mert a munkások közé nem mennek le, legfeljebb a pártbizottságig jutnak el. Mesterségesen elszigetelik a KGM-t bizonyos polgári elemek, és ahogy a közvélemény mondja: „ettek őket”. Így, elvtársak, egy Kohó- és

Gépipari Minisztériumot nem lehet hagyni. Sok tekintetben nem tudom, hogy mi az igaz. Lehet, hogy a közvélemény rossz, lehet, hogy mesterségesen fel van pumpálva ez a kérdés, én is rosszul vagyok bizonyos kérdésekben tájékozatlan. Így azonban ezt a kérdést nem lehet hagyni, és én kérem a KB-t, hogy politikai bizottsági vagy titkársági szinten vizsgáltsassák meg ezt a kérdést, mégpedig olyan emberekkel, akik nem félnek megmondani a véleményüket. Én beszéltem 6-8 olyan elvtárral, jó szakvezetővel, aki azt mondta: „neked elmondom, de másnak nem”, vagy „csak Kádár elvtársnak vagyok hajlandó elmondani, mert én nem hagyom magam kinyírni”. Olyan szakemberekkel kell beszélni, akiknek nincs félnivalójuk, hogyha feltárnak ilyen dolgokat. Ez akut probléma, s nézetem szerint ezt valahogy meg kellene oldani. Lehet, hogy furcsának tűnik, hogy én így vettem fel a kérdést. Én Bakonyi elvtársat azelőtt nem ismertem, a Csergőt tisztelem, mint embert, nem is tartom buta szakembernek. Megvan a képessége ahhoz, hogy ott vezetni tudjon, de ilyen állapotot nem lehet fenntartani.

Spiró Miklós az apám. Ismertem olyanokat, akik fúrták, följelentgettek, lehetetlenné akarták tenni a munkáját; felelős beosztású főelvtársak voltak, főosztályvezetők, párttitkárok, miniszte-

rek; az egyik ilyenből külügyminiszter és miniszterelnök is lett később, de most, 58. október 13-án még adóügyi előadó a Pénzügyminisztériumban.

Bakonyi Sebestyén Endre ebben az időben a KGM miniszterének első helyettese. Bakonyi öt évvel fiatalabb, mint az apám, és a numerus clausus miatt ő is Brünnbén járt egyetemre. A gépészmérnöki diploma mellé az elektromérnököt is megszerezte, itthon illegális KMP-tag lett, majd Párizsba ment, aztán Dél-Amerikába; az Egyesült Államokból jött haza 45-ben. A Nehézipari Központ igazgatója, ahol apám osztályvezető. 65-ben az Országos Tervhivatal elnökhelyetteseként kikérte Csepelről, ahol apám 1948-tól, az államosítástól kezdve dolgozott; kitaláltak neki egy belgrádi irodavezetést, félig az OT volt a főnöke, félig a külügy.

Apám úgy került Csepelre, hogy kormánybiztosként rá volt bízva a Weiss Manfréd Művek államosítása, utána pedig a Rákosi Művek tervfőosztályának vezetője lett; sorra ültek a nyakára a munkáskáderek: Zsófnyec Mihály vasöntő, Csergő János vasesztergályos, Czottner Sándor kohómunkás, Mekis József esztergályos. Komjáthy László, az 57–61 között regnáló vezérigazgató végzett csak egyetemet, kohómérnök volt.

Bakonyi Sebestyén később Genfbe került, majd a Fejlesztési Bank elnöke lett, hiába támadta Kiss Dezső.

Kiss Dezső szerszámlakatos 45 februárjában lépett be az MKP-ba, nyomozónak állt, majd a Katonapolitikai Osz-

tályra került. Megvesztegették, kiderült, 45 decemberében kirúgták (a pártból nem). Visszament melósnak Csepelre, nemsokára alapszervi párttitkár lett, és a Szabadságharcos Szövetségbe is jelölték főtítkárhelyettesnek, de a jobb érzésű elvtársak tiltakozására nem fogadták el. Csepel, a Rákosi Művek, majd a Csepel Művek párttitkára lett, és a budapesti pártbizottságnak is volt titkára 63-ig.

Apámnak biztosan visszamondták, mit mondott a KB-ülésen Kiss Dezső; nem érthette váratlanul. Másfél évvel korábban, 57 áprilisában fegyelmi tárgyalásra idézték Csepelre. Legsúlyosabb vádként egy munkáskáder mindössze azt tudta mondani, hogy „fensőbbbségesen beszél a beosztottakkal”. 56 után fél évvel ennyit bírtak kiüzadni. Nem volt könnyű dolguk, mert apám a forradalom alatt végig kórházban feküdt, innét a „Tavaszi tárlat” című regényem ötlete. A vád csak ma tűnik nevetségesnek: kevesebb mint nyolc évvel korábban, 1949. június 11-én a Rajk letartóztatásáról tartott beszámolójában Kádár János belügyminiszter a Központi Vezetőség ülésén ugyanezt mondta, és más nem is tudott felhozni Rajk ellen, Szalai András ellen pedig még ennyit sem; ki is végzték őket.

Apám ezen a fegyelmi tárgyaláson tiltakozott a vád ellen, és azt kérte, hogy mentse fel a főosztályvezetés alól, nem akar irodában ülni, szeretne végre a szakmájában, beosztott mérnökként dolgozni akárhol. A budapesti pártbizottságról kiküldött Aczél György azt

javasolta, hogy apámat a vétkeiért büntetésül rúgják ki, és helyezték el valahová beosztott mérnöknek.

A Népszabadság egyik bértollnoka, Sólyom József a Magyar Ifjúságban erre az 57 tavaszi fegyelmi vizsgálatra időzítve írta, hogy egy bizonyos Spiró fegyveres államellenes szervezkedésben vett részt. A cikk néhány mondatát szó szerint közlöm a „Tavaszi Tárlat”-ban, a megjelenés dátumát is pontosan megadom, csak a Spiró nevet cseréltem ki Fátrrayra. Abból az összeesküvő csoportból az összes megnevezett személy Nyugaton volt már a cikk megírásakor, amit Sólyom Józsefnek persze tudnia kellett. Én erről csak a regény anyaggyűjtése során értesültem a csoport egykori vezetőjétől, a Párizsban még ma is élő Sulyánszky Jenőtől. Tőle tudom, hogy egy Spiró tényleg disszidált 56-ban, Jugoszlávián keresztül lépett le decemberben, és Svájcban kötött ki, ahol vegyészmérnök lett. Nem a rokonunk. A cikkíró szándékosan nem adott meg keresztnevet a vezetéknevemmel, hogy csakis az apámra gondolhassanak; a többi összeesküvőnek mindnek van keresztneve a cikkben, csak ennek a Spirónak nincsen. (Sulyánszky mondta ugyan, de sajnos elfelejtettem.)

Ezen az 57-es csepeli fegyelmi tárgyaláson szóba került, hogy apámnak priusza van, mert 1949-ben ezer (1000) forint pártbüntetésre ítélték. Egy évi jövedelme! Sose volt erről szó otthon, apám tehát aligha fizette be (nem is lett volna miből), különben anyám valamikor, legalább apám halála után szóvá teszi.

A pártbüntetés azonban megmaradt priusznak, lehetett rá hivatkozni.

Miféle bünt követhetett el az apám, amiért – a Rajk-per idején! – nem tartóztatták, hanem irdatlan összegű, amúgy behajthatatlan pártbüntetésre ítélték?

Egyetlen bűne lehetett: az államilag felkért bizottság tagjaként harmadmagával Mohácsot találta alkalmasnak a Dunai Vasmű felépítésére. (Közel a Duna, nyersanyag és késztermék szállítására kiválóan alkalmas, közel a komlói bánya, közel van Pécs, ahol szállásokat lehet kialakítani, ideális.) Mire a szakvéleményt megírták, a Szovjetunió kiátkozta a jugoszlávokat, és a déli határhoz vezet veszélyessé minősült. A szakértőket leszidták, kocsival levitték őket Dunapentelére, odaállították a löszfal szélére, és azt mondták: márpedig itt lesz a sztálinvárosi vasmű, az ország közepén, nem pedig a láncos kutya határánál; itt írják alá – ők pedig aláírták. (Apám mesélte.) Apám említette a három tag egyikének a nevét is, sajnos elfelejtettem, de mintha Karádi Gyula lett volna. A harmadik tagról nem szólt. Nemrégiben Vas Zoltán betiltott emlékiratában rábukkantam: Aczél Györgynek hívták.

Apám sose mondta, hogy ismeri Aczél, de hát miért is említette volna, más területen dolgoztak.

Egyszer keveredtem Aczéllal nyilvános vitába, írom a „Malaccal teljes éveinkben”, 69 őszén visszautasítottam a vádját, hogy minket, mozgolódó egye-

temistákat a kávéházakból manipuláltak volna; erre a kávéházakat bezárták. A további találkozást sikerült agyafúrtan elkerülnöm. Az idősebb lányát a gimnáziumi évek óta ismerem, nagyon rendes ember.

Kádár végszavából:

Amit Kiss elvtárs mond, az szerintem álom most ebben a pillanatban, majd három év múlva, de ma én szerintem még mindig nem az a probléma, hogy ott Csepelen miért nem mérnök a titkárunk. Nagyon jó, nem az, hogy ő nem mérnök, az nem jó, a jó az, hogy egy harcos kommunista ott a párttitkár, és ebben semmiféle más mérnök nem is boldogulna.

Ugye itt egy évvel ezelőtt vitatkoztunk arról, hogy lehet-e bízni a KGM-ben vagy nem lehet, és akkor kiállítottuk a politikai bizalmi levelet a KGM vezetőire, azt hiszem helyesen Csergőre, meg nem tudom én másokra. De ha arról van szó, hogy léteznek-e a KGM-ben bürokraták, kispolgári akarnokok, hát léteznek, s amíg ők ott léteznek, ha húsz esztendeig, kijelentem, akkor ott húsz évig egy becsületes ember nem fog szakképzettségre, tapasztalatra szert tenni ömellöttük. Mert a munkájuknak a nyolc órájából ma is minden nap négy óra arra megy, megakadályozzák, hogy rajtuk kívül valaki kiismerje magát az ő területükön. Ezt nyugodt lelkiismerettel állítom. Hát hogy fogunk mi övelük boldogulni?

Harc nélkül nem fog menni a dolog. Előbb kell harcolni a mi teljesen hű elvtársainkkal, értem a Csergőt, aki nek egy átka, hogy ha az ő emberéről van szó, vérbe borul a szeme, feláll, vétó, hazugság, rágalom, nem így van, nem képes meghallgatni egy bíráló észrevételt a KGM vezető egy funkcionáriusával kapcsolatban. Én szerintem ez nem helyes magatartás. De nekünk nem egy Csergőnk van.

Ez egy betegség nála, hogy úgy védi, mintha önmagát védené. Övele kell előbb a harcunkat megvívni és aztán emezekkel. Ezeket se kell mind lefejezni, ez tévedés szerintem. Ezek egy részét helyes irányba lehet vinni, s törekedni kell egy részével erre, de a leszámolásnak meg kell történnie. Nem lehetnek vezetők Magyarországon, akik évekig megakadályozzák, hogy vezetők nőjenek ki egy bizonyos területen. De itt minket visz a tehetetlenség is. Hogy követelhetek én lejjebb következetes káderpolitikát, amikor nálunk a legfőbb gazdasági vezetésben, ha egy területen baj van, miből áll a tudományunk, Karádiból, meg az isten tudja, nem is szeretem még emlegetni sem őket, mert akkor azt mondják, hogy elfogult vagyok, meg szubjektív. Hát ebből áll a tudományunk, mert nem ismerünk más vezetőket, mert ezek évszámra megszokták, hogy egymást dicsérik, a beadványban el nem felejtik, hogy a két kollégájukra azt ne mondják, hogy az ország legjobb át-

szervező szakértője. Hát ez tíz éve így megy. És már a mi vezető funkcionáriusaink betegek ennek, és azt hiszik, hogy tényleg csak a Karádiék Magyarországon a Külkereskedelem.

Karádi Gyula is Brűnnben végzett, 45-től a Nehézipari Központ vezetőhelyettese, 57-től a külkereskedelmi miniszter első helyettese. Kádár ellenszenvé ellenére 67-ig miniszterhelyettes maradt, aztán a Tervhivatal elnökhelyettese.

Kiss Dezső tárgyyszerűségben nem bővelkedő megjegyzése ellenére apámat sem rúgták ki, a csepeli műszaki, majd kereskedelmi főosztályt vezette 65-ig.

Mi egyéb is lenne a politika alapja, mint a gyűlölet; Kádár mégsem az in-

dulatai szerint cselekedett, nem olyan volt a világhelyzet, és némileg tudott már politikusként gondolkozni. A keményvonalas Kiss Dezső, akire a piszkos előkészítő munka ki van szignálva, hiába gyűlölködött őszintén.

Kádár azokkal végzett, akikről úgy gondolta, hogy igazán veszélyesek, a többi hagyta futni, és kihasználta.

Nem volt jelentős KB-ülés az 1958 októberi, de látszik, mennyire gyűlöltek a lumpenproletárok az értelmiségieket, mindegy, milyen származásúak és mi a világnézetük. A bolsevik párt gyakorlatának megfelelően a főellenség persze a baloldali értelmiség. Kapitalista kulisszák között a XXI. században ugyanez folytatódik.

JEGYZETEK

A beszédek forrása: <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/mszmp-jegyzokonyvek/hierarchia>. Mivel az idézett szövegeket nem Kádár jegyezte le, hanem a titkárnő (talán Ságvári Ágnes), s Kádár aligha olvasta el, ezért a közlés nem maradt betűhív, néhány elütést, elírást javítottam. (S. Gy.)

1. A Fehér Könyv 1957-ben jelent meg fehér borítóval az „Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben” címmel. Egy négykötetes propagandasorozat volt, melyet a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Tájékoztatási Hivatala jelentetett meg.
2. Kálmán Endre (1909–1989) újságíró. Az MKP KV Tömegszervezeti, majd Sajtó Osztályán dolgozott (1947–48),

a Szabad Nép munkatársa (1949–50), a Pártélet szerkesztője (1950–56). A Párttörténeti Intézet igazgatója (1956–60), a Társadalmi Szemle főszerkesztő-helyettese (1960–71).

3. Réti László (1908–1992) textilipari munkás, történész. 1925-ben a Magyar Szociáldemokrata Párt, 1928-ban a Kommunista Ifjúságmozgalmak Szövetsége, majd a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. 1929-ben KIMSZ KB titkár. 1930-ban részt vett a KMP Szovjetunióban és a KIMSZ Ausztriában megtartott II. Kongresszusán. Az 1930-as években öt és fél évet töltött börtönben. 1948–1957 között a Magyar Munkásmozgalmi Intézet (a későbbi Párttörténeti, majd Politikatörténeti

Intézet) alapító igazgatója. 1959-től a Magyar Országos Levéltárban dolgozott, az Új Magyar Központi Levéltár első főigazgatója.

4. Grósz József (1887–1961) római katolikus pap, szombathelyi püspök, kalocsai érsek. 1949-ben Mindszenty letartóztatása után a katolikus egyház vezetője. 1950-ben aláírta azt a megállapodást, amely szinte teljesen állami ellenőrzés alá vonta a magyarországi papság működését. 1951-ben letartóztatták, tizenöt év börtönre ítélték,

1956 májusában kiengedték, 1957-ben csatlakozott az Opus Pacis békepapi mozgalomhoz, tagja lett az Országos Béketanácsnak és a Hazafias Népfrent elnökségének.

5. Tamási Áron a „Gond és hitvallás” című, a forradalom mellett kiálló írását a Magyar Írók Szövetségének december 28-án tartott taggyűlésén olvasta fel.

6. Az 1958-as választást november 16-án tartották a tanácsi választással egyszerre.

© Szabó Judit Erzsébet

© Szabó Judit Erzsébet